

AKÜ FEMÜBİD 15 (2015) 021002 (10-16)
DOI: 10.5578/fmbd.9412

AKU J. Sci. Eng. 15 (2015) 021002 (10-16)

Araştırma Makalesi / Research Article

Alanya ve Gazipaşa (Antalya)'da Doğal Keçiboynuz (*Ceratonia siliqua* L.) Pekmezinin Üretimi ve Kullanımı

Hacer İrem Yıldırım, Mustafa Kargioğlu

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Moleküler Biyoloji ve Genetik Bölümü, Afyonkarahisar.
yldirmirem@hotmail.com, kargi@aku.edu.tr,

Geliş Tarihi:18.02.2015; Kabul Tarihi:27.03.2015

Anahtar kelimeler

Keçiboynuzu pekmezi;
Harnup; Buynuz;
Alanya (Antalya);
Gazipaşa (Antalya)

Özet

Keçiboynuzu, araştırma alanı içerisinde doğal olarak yetişen bir maki bitkisidir. Bitki; yörede boya, gıda, hayvan hastalıkları, hayvan yemi ve insan hastalıkları gibi değişik amaçlarla kullanılmaktadır. İnsan hastalıkları tedavisinde en çok kullanılan yöntem, keçiboynuzu pekmezi tüketimidir. Halk tarafından, yörede sanayi yapımından ziyade evlerde doğal yollarla yapılan pekmez tercih edilmektedir. Bu araştırma, keçiboynuzu pekmezi yapımı ve kullanımlarını içermektedir.

The Production and Utilization of Natural Keçiboynuz (*Ceratonia siliqua* L.) Syrup in Alanya and Gazipaşa Districts of Antalya

Keywords

Keçiboynuz molasses ;
Carob; Buynuz ;
Alanya (Antalya);
Gazipaşa (Antalya)

Abstract

The carob tree is a scrub plant that grows naturally in the field of research. The parts of the plant is used for various purposes such as food, fodder, paint production and in the treatments of animal and human diseases by the local people. The consumption of keçiboynuz syrup a product of carob beans, is a popular strategy to treat human diseases in the area. The local people produce their own keçiboynuz syrup themselves rather than buy it from the market. In this research, we have investigated the traditional production and utilization of natural keçiboynuz syrup to treat human diseases by the locals.

© Afyon Kocatepe Üniversitesi

1. Giriş

Ceratonia siliqua L. bitkisi Fabaceae familyasının Caesalpinioideae alt familyasına ait bir türdür. Çalı veya ağaç formunda 3-10 m. boyunda, 3-5 çift yaprakçıklara sahip ve 30-50 mm. uzunluğunda, 30-40 mm. genişliğinde elips şeklinden yuvarlağımsı şekle kadar değişen, derimsi yapraklı herdem yeşil bir bitkidir. Çiçek kurulu yaklaşık 50 çiçeğe sahiptir. Çiçekler tek eşeyli veya hermofrodittir. Meyve 10-20 cm.

uzunluğunda, 1,5-2 cm. genişliğinde koyu kahverengi sarkık durumludur. Türkiye'nin batısı ve güneyinde doğal olarak yetişmektedir. Bir maki bitkisi olan

Ceratonia siliqua Türkiye dışında Güney Avrupa, Batı Suriye, Kuzey Afrika ve Kıbrıs' da doğal olarak yetişmektedir (Chamberlain, D. F. 1970).

Bu çalışmamızla *Ceratonia siliqua* bitkisinden doğal olarak yapılan pekmezin yapımı ve kullanım

kültürünün gelecek nesillere aktarılması, ayrıca tıbbi kullanımında modern tıbbı yardımcı olması amaçlanmıştır.

2. Materyal ve Metot

Ceratonia siliqua'dan pekmez yapımı ve kullanımına yönelik araştırmalar, Alanya ve Gazipaşa (Antalya) ilçe merkezi ile 11 köye (Çakmak Köyü, Karabuynuzlar Köyü, Kayabaşı Köyü, Hocalar Köyü, Akdam Köyü, Elikesik Köyü, Zeytinada Köyü, Yeni Güney Köyü, Sugözü Köyü, Gürçam Köyü, Macar Köyü) gidilmiştir. Çalışma alanındaki köylerin nüfus ortalaması 250-300 kişidir. Genellikle dağlık alanlardan oluşmaktadır. Halk, hayvancılık ve tarım işleri yapmaktadır. Araştırma alanında pekmez yapımından ve kullanımdan anlayan 45 kaynak kişi ile görüşülmüştür. 38'i bayan 7'si erkektir. Genellikle bayanlar pekmez yapımı ile daha ilgili oldukları gözlemlenmiştir.

Araştırma alanında yapılan çalışmalarda; *Ceratonia siliqua* bitkisi yerinde gözlemlendi ve fotoğraflandı. Bitki örneği toplandı, teşhisi için "Flora of Turkey" eserinden yararlanıldı (Davis 1965–1985, Davis *et al.* 1988). Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Herbaryumunda saklandı.

3. Bulgular

Araştırma alanındaki 45 kaynak kişiden elde edilen bilgilere göre halkın kendine özgü pekmez yapımını görmekteyiz. *Ceratonia siliqua* bitkisinin kullanım alanları da kendine özgü ve geniştir.

Günümüzde pekmez yapımı fabrikalarda üretilmektedir. Ancak halk, sanayi üretimi ile yapılan keçiboynuzu pekmezini bilinçli olarak

tüketmemektir. *Ceratonia siliqua* bitkisinden yöre halkı tarafından, doğal olarak pekmez üretimi gerçekleştirilmektedir. Doğal keçiboynuzu pekmez yapımı şöyledir:

Pekmez yapımı için olgunlaşmış ve koyu kahverengi meyveler tercih edilir. Olgunlaşan meyveler ağaçtan toplanır. Toplanan meyveler pekmez yapılmadan bir gün önce yıkanır. Böylece hem meyvelerin tozu gitmiş olur hem de meyvelerin daha kolay parçalanması sağlanır.

Meyvelerin parçalanmasında keser, çekiç ya da taş kullanılmaktadır. Küçük parçalar haline getirilen meyveler, kazan gibi büyük bir kap içerisine konularak üzerini kaplayıncaya kadar su konulur. Bu şekilde akşamdan sabaha kadar (en az 10 saat) bekletilir. Ertesi gün bu meyveler 2 aşamada süzülür. İlk önce delikli (kevgir) kullanılarak büyük parçalarından daha sonra kese (Amerikan bezinden yapılan küçük torba) kullanılarak küçük partiküllerden süzülür. Küçük partiküllerin özellikle bu karışımdan çıkarılmasının sebebi pekmezin daha akışkan ve tortusuz olması istenmesidir. Bu işlem sonucu sütlü kahve renginde bir su ortaya çıkmaktadır. Buna *buynuz suyu* denilmektedir. Kazan içerisine konulan buynuz suyu kaynatılmak üzere ateşe konur. Isınan buynuz suyu üzerinde kef (köpük) birikmeye başlar. Bu kef kepçe ya da kevgir yardımıyla alınır. Kefi alınan bu karışım kıvama gelinceye kadar devamlı olarak çömçe (büyük kepçe) yardımıyla havaya savurularak karıştırılır. Bu işlem pekmezin daha berrak olmasını sağlar. Pekmezin kıvama geldiği ise çömçenin dış yüzeyine yapışan tabakanın oluşmasıyla anlaşılır. Bu görüntü bize pekmez haline geldiğini ve

ateşten alınması gerektiğinin haberini verir. Ateşten alına pekmez hazır hale gelmesi için soğumaya alınır. Böylece tüketime hazır hale gelir (Şekil 1-12)

Ceratonia siliqua (Keçiboynuzu) bitkisinin halk tarafından kullanımı ise; boya, gıda, yem ve tıbbi şeklindedir (Tablo1.)

Şekil 1. Olgun keçiboynuzu meyveleri

Şekil 4. Parçalanmış buynuzların suda bekletilmesi

Şekil 2. Keçiboynuzu meyvelerinin parçalanması

Şekil 5. 12 saat suda bekletilen buynuz parçaları

Şekil 3. Parçalanmış buynuz parçaları

Şekil 6. Delikli yardımıyla buynuz suyu ayırılması

Şekil 7. Kese yardımıyla buynuz suyu ayırımı

Şekil 9. Kazan üzerinde biriken keş alınır

Şekil 8. Partiküllerinden ayrılan buynuz suyu

Şekil 10. Kıvamlanması için pekmez karıştırılır

Şekil 11. Pekmezin kıvamlanması

Şekil 12. Pekmezin son hali

Tablo1. *Ceratonia siliqua* L. kullanım alanları

Bitkinin ismi	Latince	Bitkinin Familyası	Bitkinin İsmi	Yöresel	Kullanım Amacı	Kullanım Alanı	Kullanım Şekli
<i>Ceratonia siliqua</i> L.		Fabaceae	Keçiboynuzu, Keçi buynuzu, Buynuz, Harnup		Boya	Kozmetik	Yeşil renkli taze meyveler tırnaklara sürülerek oje olarak kullanılmaktadır.
					Gıda		Olgun meyveler sade, susamla kavrulmuş, un halinde ya da pekmez şeklinde tüketilmektedir.
					Yem		Olgun meyveler ve yapraklar hayvan yemi olarak kullanılır.
					Tıbbi	Hayvan Hastalığı	Olgun meyveler büyükbaş hayvan hastalıklarında hayvanlara yedirilmektedir.
					Tıbbi	Dolaşım	Olgun meyveleri, kaynama yoluyla yapılan çayı ve pekmezi kan yapıcı olarak her gün sabah aç karnına kullanılmaktadır.
					Tıbbi	Üreme	Olgun meyvelerinin tüketilmesi sperm sayısı çoğaltıcı olarak kullanılmaktadır.
					Tıbbi	Endokrin	Her gün sabah aç karnına 1 tatlı kaşığı pekmezi ve olgun meyvelerinin tüketilmesi şeker hastalığına karşı tedavide kullanılmaktadır.
					Tıbbi	Boşaltım	Meyvelerinin bir gece suda bekletilerek elde edilen suyu ishale karşı tedavide kullanılmaktadır.
					Tıbbi	Solunum	Meyvesi, Pekmezi ve buynuz suyu öksürüğe karşı tedavide kullanılmaktadır.
					Tıbbi	Enfeksiyon	Pekmezi ağız içi yaralarına karşı tedavide yara geçinceye sürülür.

4. Tartışma ve Sonuç

Yörede *Ceratonia siliqua* bitkisinden doğal olarak pekmez yapımı yöre halkı tarafından özellikle tercih edilmektedir. Bunun sebebi olarak da doğal olarak yapılan pekmezin hem tat hem de tedavi olarak kullanımların daha etkili olduğuna inanılmaktadır. Yöre halkı meyvelerinden elde ettiği unu, gıda olarak tüketir. Unun yapım aşamasında dahi endüstriyel uygulamalardan uzak durmaktadır. *Ceratonia siliqua* Anadolu'nun farklı yörelerinde de farklı amaçlarla ve farklı yöresel adları ile tüketilmektedir. Çalışma

alanımızda, *Ceratonia siliqua* bitkisinin yöresel ismi

“Keçiboynuzu, buynuz, harnup”dur. Diğer yakın bölgedeki çalışmalarda ise; Gez, S. and Simsek, S. (1999)' a göre “keçiboynuzu”, Ertuğ, F. (2004)'e göre “Harup ağacı”, Özçelik, H. and Balabanlı, C.(2006)'ya göre, “Boynuz, Keçiboynuzu”, Bulut, Y. (2006) çalışmasında “Boynuz, Keçiboynuzu”, Gürdal, B. (2010)'a göre “Harnup, Keçiboynuzu, Harup, Harup”, Güneş S. (2010)'un çalışmasında ise halk, “Cırnıp, Harnup” adlarını kullanmaktadır. Araştırma alanına yakın bölgelerde yapılan karşılaştırma sonucu bitkilerin yöresel isimleri

arasında benzerlik gözlemlenmiştir. Çalışmamızda yörenin insanları; bitkinin meyvelerinden elde ettiği doğal pekmezi; gıda, boya, hayvanlara yem ve tıbbi (kan yapıcı, öksürük, sperm çoğaltıcı, şeker hastalığı, safra kesesi hastalıklarında)kullanılmaktadır. Araştırma alanına yakın bölgelerde yapılan diğer çalışmalarda ise; genellikle tıbbi kullanımı olduğunu fark etmekteyiz. Gez, S. ve Simsek, S. (1999)'da kuvvet arttırıcı, Ertuğ, F.(2004)'de, öksürük, ishal ve böbrek taşı rahatsızlıklarında, Özçelik, H. Ve Balabanlı, C. (2006)'da, mide, bağırsak ve akciğer hastalıkları, kuvvet artırıcı ve ishale karşı tedavide, Bulut, Y. (2006) çalışmasında, mide, bağırsak ve akciğer hastalıkları, kuvvet artırıcı ve ishale karşı tedavide, Gürdal, B. (2010)'da kan hastalıkları, grip, kansızlık, ishal, prostat, karaciğer rahatsızlıkları, halsizlik, reflü, astım, kolesterol ve bronşit tedavisinde, Güneş S. (2010)'da kızamık, öksürük, bağırsak sorunları, şeker hastalığı, tırnak kırıkları ve idrar yolları enfeksiyonunu gidermek için kullanılmaktadır. Ayrıca peynir mayası olarak da tüketilmektedir. Yapılan bu araştırmalar sonucu çalışmamıza yakın bölgelerde bitki, isim olarak benzerlik gösterse bile kullanım alanları açısından farklılık göstermektedir.

Dünyada bazı ülkelerde de *Ceratonia siliqua* (keçiboynuzu) değişik alanlarda kullanılmaktadır. Bu çalışmalardan bazıları şunlardır: İtalya'nın güney bölgesinde *Ceratonia siliqua*, kilo almak, yağlanmak için tüketilmektedir (Montesano et. al 2012). Mısır'da halk tarafından *Ceratonia siliqua*, tıbbi amaçlı olarak, özellikle ishal sıkıntısını gidermek için kullanılmaktadır (Abouzid F.S et al. 2011). Yine Dafni, A. (2005)'nin çalışmasında ise;

kendi topluluklarında, *Ceratonia siliqua* bitkisinin kullanımının ve iletişiminin tehlikeli olduğuna inanılmaktadır. Özellikle ağacın altında oturmak, yakınında konut edinmek kötü şans getireceği inancı vardır. Canan T. (1928) eserinde yine *Ceratonia siliqua* ağacının kendi inançlarında, bitkinin yaprağı ve meyvesinin rengi kötü ruhları çağırdığını bu nedenle ağacın yanında uyumanın şanssızlık olduğunu aktarmıştır. Bu ülkelerde de keçiboynuzu ağacının inanışlarına göre kullanımının sıkıntılı olduğu çalışmalarda ifade edilmiştir. *Ceratonia siliqua*, kurutulmuş tohumların kaynatılması ile tıbbi amaçlı olarak kullanılmaktadır. Özellikle öksürük ve soğuk algınlığı problemlerinin çözülmesi için tüketilmektedir (Guarrera PM. and Lucia LM. 2007). Çalışmamızdaki kullanım amaçları ile diğer ülkelerdeki çalışmaları incelediğimizde tıbbi kullanımlarının benzerlik yönü olduğu gibi bariz farklılıkları da görmekteyiz. Bu farklılıkların oluşmasında ise kültür ve inanç farklılıklarından kaynaklandığını, yine geçmişten geleceğe aktarılan bilgilerin farklı olmasından kaynaklandığını ifade edebiliriz. Ayrıca ülkemizde ve özellikle diğer ülkelerde *Ceratonia siliqua* (keçiboynuzu) ya endüstriyel olarak oluşturulmakta ya da farklı yapımları söz konusudur. Çalışmamızda ise halk, doğal ve farklı bir biçimde üretim gerçekleştirmektedir. Bu nedenle kültürün kayıt altına alınması ile hem gelecek nesillere ışık tutacak, doğal üretiminin tanıtımı yapılabilir ise yöre ve ülke ekonomisine katkı sağlayacak, hem de alternatif tıbbi yardımcı olacağı kanaati oluşmuştur.

Teşekkürler

Bu çalışmada bilgi ve görüşlerini benden esirgemeyen başta danışman hocam Doç. Dr. Mustafa Kargioğlu'na, Doç. Dr. Süleyman Cencki ve Dr. Süleyman Arı'ya teşekkür ederim.

Kaynakça

Abouzid SF and Mohamed AA.(2011), Survey on medicinal plants and spices used in Beni-Sueif, Upper Egypt Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine 7:18

Bulut, Y. (2006), Manavgat (Antalya) Yöresinin Faydalı Bitkileri, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.

Chamberlain, D. F., (1970), Ceratonia L. In: Davis, P.H. (Ed.) Flora of Turkey and the East Aegean Islands, Edinburgh University Press Edinburgh 3:7-8

Canaan T.(1928), Plant lore in Palestine superstition. *Journal of Palestine and Oriental Studies* 8: 129-168.

Dafni A., Levy S ., Lev E.(2005), The ethnobotany of Christ's Thorn Jujube (*Ziziphus spina-christi*) in Israel . *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine* 1:8.

Ertuğ, F. (2004). *Wild edible plants of the Bodrum area (Muğla, Turkey)*. Turkish Journal of Botany, 28(1-2), 161-174

Gez, S., and S. Şimşek. "Babadağ'ın tıbbi bitkileri, I." *Babadağ Sempozyumu, Bildiri Metinleri Kitabı*. PAÜ Yay (1999): 128-35.

Guarrera PM and Lucia LM. Ethnobotanical remarks on Central and Southern Italy. *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine* 2007, 3:23

Güneş S. (2010). Karaisalı (Adana) Ve Köylerinde Halkın Kullandığı Doğal Bitkilerin Etnobotanik Yönden Araştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Niğde.

Gürdal, B. (2010), Marmaris (Muğla) İlçesinde Etnobotanik Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Montesano V., Donatella Negro D., Sarli G., De Lisi A., Laghetti G., Hammer K. (2012), Notes about the uses of plants by one of the last healers in the Basilicata Region (South Italy) . *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine* 8:15.

Özçelik, H. Ve Balabanlı, C. (2006), Burdur İlinin Tıbbi Ve Aromatik Bitkileri, I. Burdur Sempozyumu, 1127-1136, Burdur.